

Radimský, Jiří

Dudíkovy snahy o organizaci archívnictví v Rakousku

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1960, vol. 9, iss. C7, pp. [171]-179

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102129>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JIRÍ RADIMSKÝ

DUDÍKOVY SNAHY O ORGANIZACI ARCHÍVNICTVÍ V RAKOUSKU

Beda Dudík, rajhradský benediktin a zemský historiograf moravský,¹ je dnes znám především jako autor prvního a dosud největšího pokusu o velké „Dějiny Moravy“, o nichž Zdeněk Nejedlý výstižně napsal, že v nich není vůbec vyššího ideového chápání historie a že zůstaly svým duchem národu cizí.² V padesátých letech minulého století byl Dudík považován některými rozhodujícími kruhy vládnoucí rakouské buržoazie za vynikajícího archívniho odborníka a byl to sám ministr Alexander Bach, jehož poradcem v archívnictví se tento moravský světský mnich, smýšlením více Rakušan nežli Čech, stal. Neznají se však Dudíkovy návrhy na organizaci celého rakouského archívnictví, jež tehdy vypracoval pro svého příznivce a pro jeho nástupce Giskru a Lassera. A přece jsou pro nás i dnes tyto podrobné elaboráty cenné, třebaže nedošlo pro odpor jisté části vídeňských byrokratů a politiků k realizaci v nich obsažených myšlenek směřujících k vytvoření jednotné archívni sítě v celé monarchii. Jsou v nich totiž vedle námětů dnes již vývojem dávno překonaných i některé body a zásady uplatňované u nás vlastně až v posledních letech. A i jinak patří tyto Dudíkovy akce k zajímavým a významným počínům v dějinách našeho archívnictví, o jehož vývoji jsme dosud bohužel jen velmi málo informováni. Je tedy tato studie, kterou připisují svému učiteli prof. Šebánkovi k šedesátinám, jen malou splátkou na velký dluh, který máme my archiváři vůči historii své vlastní vědecké disciplíny.³

Dudík se poprvé dostal do styku s archívem při přípravě svých Dějin rajhradského kláštera, jejichž první svazek vyšel r. 1849. O rok později si získal přízeň moravských stavů katalogem části rukopisné sbírky J. P. Cerroniho, koupené před několika lety pro stavovský archív.⁴ Dokonce se uvažovalo jednu dobu vážně i o tom, aby se stal nástupcem Antonína Bočka ve funkci zemského archiváře, a bylo to zaviněno jen nepřízní některých liberálnějších členů zemského výboru, proč se tak nestalo⁵ a proč byl Dudík jen vyslán za stavovské peníze do Švédska pátrat po osudu zavlčených rukopisů. Je ovšem až ku podivu — i když dnes víme přece jen něco i o jeho politické činnosti —⁶ že Dudík spojil tuto vědeckou cestu se získáváním tajných informací o situaci na stockholmském dvoře. O ní pak informoval zvláštním dopisem ministra Bacha⁷ a jiného významného tehdejšího politika Josefa A. Helferta.⁸ Mluví se v něm takřka jedním dechem o královně Josefě, manželce Oskara I., syna Bernadotova, která prý byla skutečnou panovnicí Švédska, pak se hned přechází k sdělení o nově objevených dokumentech o zradě Valdštejnově, majících prý aktuál-

ně politický význam, a nakonec je upozornění, že pisatel již přednesl presidentovi moravského zemského výboru rytíři Vojkovskému Bachovo přání, aby bylo co nejdříve „vhodně“ obsazeno uvolněné místo archiváře v Brně. V dopise se sice výslovně nepíše, kdo jím má být, ale snadno si to domyslíme, známe-li i odjinud pověstnou Dudíkovu ctižádostivost a přímo chorobnou ješitnost.

Nelze se pak divit, že Bach vymohl o rok později pro svého konfidenta Dudíka i povolení k studiu v Římě, kam přijel Dudík v říjnu 1852 pátrat po oné části švédské kořisti z Moravy, kterou kdysi převezla královna Kristina do „věčného města“. Také o této své cestě pak podával Dudík pravidelně do Vídně vědecké i diplomatické zprávy.⁹ Konečně po třetí se Dudík dostal do bližšího styku s Bachem r. 1853, kdy pro neshody s klášterními spolubratry odešel do Vídně, aby tam podle pokynů aciknížete Maxmiliána budoval ústřední archiv řádu německých rytířů.¹⁰ Těmito svými společenskými vztahy a knihami „Forschungen in Schweden“ a „Iter Romanum“ si získal jistě jméno v tehdejších archívním světě, a proto se na něho v lednu 1854 obrátilo vojenské velitelství ve Vídni se žádostí, aby pro ně vypracoval návrh na vybudování ústředního vojenského archívu.

V Dudíkově pozůstalosti, dosud neznámé, uložené dnes ve Státním archívu v Brně ve fondu Benediktini v Rajhradě, kartón 963, dochovaly se dva koncepty tohoto návrhu, lišící se od sebe především tím, že v kratším, který byl nakonec předložen žadateli, je vynechána část o metodě pořádání a o inventarizaci vojenských písemností, avšak je v něm více podrobností o dokumentech tzv. Adelsarchivu a archívu Německého řádu.¹¹ Pisatel v obou nejprve konstatuje, že dobře zná vlastně jen písemnosti vojenského archívu z let 1618–1634, které potřeboval ke svým studiím o Valdštejnovi¹² a které jsou dochovány takřka v úplnosti a sestaveny v jednu chronologickou řadu. V jiných mladších spisech je prý však stav zpřístupnění mnohem horší, neboť archiválii stále přibývá a jen chronologické řazení tu již nestačí. Podle Dudíkova názoru je nejvyšší zásadou každé archívní práce přehlednost: archiválie musí být tak uspořádány, aby se v nich vyznal i neodborník a aby mohly být vždy ihned nalezeny. To znamená vytvořit vždy logický systém řazení a každý kus opatřit jednoduchou výstižnou signaturou. Poněvadž prý vojenský vídeňský archiv uchovává jen aktový materiál o válkách Rakouska s jinými evropskými státy, měl by tu být zvolen systém devíti chronologicko-věcných sekcí, a to tak, že by první sekce obsahovala spisy o tureckých válkách, druhá o třicetileté válce, třetí o válce o dědictví španělské, čtvrtá o válce sedmileté, pátá o válce o dědictví bavorské, šestá o napoleonských válkách, sedmá o válkách italských, osmá o bojích v Uhrách a konečně v deváté sekci by měly být uloženy spisy o vnitřních revoltech a politických nepokojích. Každá sekce by se ovšem dělila ještě na oddělení podle jednotlivých mírových jednání a smluv, podle operačních akcí apod., a v rámci těchto oddělení by zase měla být akta dělena věcně a chronologicky. Přitom však by se samostatnou signaturou značila jen každá sekce, takže jednotlivý kus by měl vždy jen značku sekce a pořadové číslo. Spisy by byly ukládány do fasciкул přiměřené tloušťky, byly by opatřeny štítky a staveny jako knihy do regalů. Ke všem spisům by bylo třeba co nejdříve pořídit lístkový registový katalog, který je nepostradatelnou podmínkou každé zdárné archívní práce a nezbytnou pomůckou pro archiváře i historika. Přitom mají být regista co nejstručnější a zachycovat vskutku jen to nejdůležitější, aby svou obšírností spíše badatele nezaváděla, než vedla.

Je jasné, píše Dudík ve své zprávě dále, že ve vojenském archívu jsou dnes z různých příčin velké mezery v materiálu. Ty by bylo vhodné doplnit opisy militárií z nejdůležitějších jiných archívů, např. z bývalého říšského archívu ve Frankfurtu n. Moh., z archívu dvorské komory a české dvorské kanceláře, z archívu Německého řádu atd. Nelze opomenout ani rodinné archívy významných šlechtických, tradičně vojenských rodů, Collaltů, Questenberků, Dietrich-šteinů a jiných a je třeba prozkoumat i archívy guberniální. Kdo by však všechnu tuto práci řídil, kdo by udělal konečně v celém rakouském archívnictví pořádek? Na tuto základní otázku si Dudík dává již v tomto svém prvním elaborátě sám odpověď, ke které se vracel pak po celý svůj dlouhý život: provedl by to říšský archívář. Jeho povinností by bylo osobně prozkoumat všechny rakouské provinční, obecní a spolkové archívy, zajistit podle jednotného plánu jejich inventarizaci, zprostředkovat výměnu jednotlivých roztržštěných částí mezi archívy, vykupovat archiválie od soukromníků, dozírat na skartaci a především koncentrovat do Vídně postupně opisy inventářů všech těchto archívů a založit tu generální osobní a věcný rejstřík, který by rychle informoval badatele i úřady o archívním materiálu z celé habsburské monarchie.

Není sporu o tom, že takovéto soustředění pomůcek bez větších převozu samých archiválií by bylo bývalo daleko méně nákladné než vybudování nějakého ústředního archívu, na nějž pomýšlel již r. 1808 Josef sv. p. Hormayr, r. 1840 Ignác v. Reinhart a r. 1848 František Hiessberger. Přesto však nakonec Dudíkův návrh vlivem tehdejších politických poměrů a pro nezáměr nového vedení ministerstva války zapadl.¹³ Avšak myšlenka³ na zřízení funkce generálního archívního inspektora neboli říšského archíváře zůstala živá a Dudík se k ní sám vrátil znovu 21. února 1856 ve zvláštním promemoriu, zaslaném ministerstvu vnitra. I v něm se zdůrazňuje výhodnost jen „repertorní centralizace“ archívních fondů a přednost takového postupu jak pro vědu, tak zvláště pro veřejnou správu. Na další popud ministerstva vnitra, aby svůj návrh podrobněji zdůvodnil a aby jej doplnil výčtem předpokládaných výdajů, vypracoval Dudík nové dobré zdání 31. prosince 1856.¹⁴ Uvádí v něm, že je již nejvyšší čas nově zorganizovat rakouské archívnictví, neboť by jinak zůstalo pozadu za většinou evropských zemí. K tomu je však předem potřebí zajistit dvě věci: za prvé získat přehlednou znalost o všech i rozptýlených archiváliích v monarchii, aby bylo vůbec možno odpovědně vypracovat plán na spojení toho či onoho archívu, na kompletizaci fondů, na personální vybavení archívů a na jejich finanční a hospodářské zajištění, a za druhé získat dokonalou a přesnou znalost o směrnících a nařízeních, jimiž se řídí archívnictví v jiných státech a o právním postavení jednotlivých archívů.

Tyto dvě předběžné podmínky může prý zajistit jedině generální archívní inspektor. Jeho předním úkolem by tedy bylo navštívit všechny archívy v říši, zjistit jejich majitele, personál, instrukce a dotace, stav uložení, počet a kvalitu pomůcek a přehledně i obsah všech tam dochovaných archiválií. Dále by se pod jeho vedením urychleně pokračovalo podle jednotných instrukcí v inventarizaci a v katalogizaci archívních fondů, které by byly pokud možno soustředěny v provinčních archívech v hlavních zemských městech, podléhajících ministerstvu vnitra. Konečně by říšský archívář vykonal postupně i potřebné služební cesty do ciziny a vydal by o svých poznatcích tištěnou zprávu pod názvem „Europas Archivwesen in legislativer und historischer Beziehung“.

Dudík se domnívá, že by si celá jím navrhovaná organizace vyžádala nákladu

asi 6000 zlatých ročně, na čemž by se podílel archivní inspektor platem 4000 zl., kopisté 800 zl., tisk publikací 800 zl. a rezervní fond 400 zl. Vysoký plat archiváře by prý odpovídal plně jeho schopnostem a jeho práci: vždyť by to musel být člověk dokonale seznámený s archivní teorií a praxí, historik ovládající všechny epochy dějin rakouských i obecných, hovořící několika jazyky, konciliantní muž, pohybuující se dokonale i v nejvyšších šlechtických a církevních kruzích a mající styky i se zahraničními učiteli, a v neposlední míře i člověk milující historii a upřímně oddaný panovníckému domu. A i když to Dudík — jistě ne ze skromnosti, kterou prý má být každý archivář přímo přeplněn — výslovně neříká, jistě se pokládal sám za jediného vhodného uchazeče pro tuto funkci.¹⁵

Jiného názoru byli ovšem činitelé ministerstva financí, které 30. října 1857 sdělilo ministerstvu vnitra, že s návrhem nesouhlasí jednak proto, že nemá v rozpočtu na novou funkci úhradu a jednak proto, že by bylo přece jen vhodné, kdyby se zároveň s jmenováním říšského archiváře provedlo sjednocení dosud roztržštěných archivů ve Vídni. Dokonce se objevil v tomto ministerstvu názor, jistě ovlivněný výrokem samého císaře Františka Josefa I. z r. 1853, že by bylo vhodné soustředit ve Vídni i z provincií všechny nejdůležitější listiny a vytvořit tu nový říšský archiv. Základem tohoto nového ústavu by však nemohl být v žádném případě existující domácí, dvorní a státní archiv, který prý má jiné úkoly — proti takové myšlence se stavěl již r. 1844 dokonce sám jeho místodržitel Josef Chmel.¹⁶ Nový archiv by podléhal přímo ministru vnitra. Jak vidno, jediné v tomto bodě se kryl názor ministerstva financí s myšlenkami Dudikovými, jinak byl ještě velkorysejší.

Tímto nezdařením naprosto neotřesen vrátil se houževnatý Dudík ke svému původnímu námětu znovu 4. srpna 1858, kdy byl požádán, aby vypracoval své promemoria ve věci archivní novostavby ve Vídni, která se měla budovat podle patentu z 20. prosince 1857 na místě bývalých hradeb.¹⁷ Zdůraznil v něm nejprve, že je potřebí umístit říšský archiv a dvorní knihovnu v jediné budově, která by se tak stala vskutku klenotnicí všech nejcennějších rukopisných i tištěných pramenů k dějinám monarchie. Postavil se však znovu za svou „repertorní centralizaci“ a proti faktickému soustředění všech archiválií v originálech ve Vídni, neboť to by stálo mnoho peněz, bylo by to nebezpečné pro případ války, archiválie by se dostaly z prostředí, v němž vznikly a s nímž souvisí, a kolosální ústav by byl vědecky i organizačně zcela nepřehledný. Mnohem levnější a výhodnější by bylo proto soustředit do Vídne jen inventáře a katalogy všech typů archivů: vždyť jen tak by bylo možno získat informace i o těch archiváliích, které jsou v soukromém držení, a o těch, jejichž převoz by narazil na silný odpor stavů, zemského výboru apod. V nové budově, jejíž celkovou dispozici i vnitřní zařízení by museli podrobně prokonzultovat odborní archiváři s architekty a staviteli, bylo by vhodné tedy jen místně — nikoli též organizačně a věcně — soustředit archivy vídeňské, domácí, dvorní a státní archiv, archivy říšské komory a kanceláře, archiv kabinetu státní rady, vojenský a mapový archiv a různé resortní starší ministerské registry. Při tomto velkém soustředění dokumentů by ovšem musela být zajištěna bezpečnost jejich uložení: budova by měla stát na volném prostranství, měla by být rozdělena ohnivzdorným zdívkem na úseky, podobně by měly být zpevněny stropy a sklepy apod.

Avšak i tento další Dudíkův návrh nebyl pro nedostatek peněz realizován, i když se v něm již spokojoval s roční dotací jen 2000 zl. Nová budova pro

domácí archiv byla pak ve Vídni vystavěna až v letech 1899—1902.¹⁸ Přispěly k tomu jistě také neujasněné politické poměry, pád ministra Alexandra Bacha, o němž Dudík vždy psal jako o svém „vznešeném příznivci“, válka v Itálii a konečně i poměrný nezájem nové Schmerlingovy vlády o kulturní otázky a speciálně o archivnictví. Ultramontán Dudík měl také přímé odpůrce v řadách liberální buržoazie, jak to za ně vyjádřil r. 1871 publicista Isidor Wolf: „Wer auch nur theilweise die Verhältnisse und Bestände der Archive in Wien kennt, wird sich verwundert fragen müssen, wie Herr Dr Dudik derartige Vorschläge machen könnte, ohne zu fürchten, daß man ihn beschuldigen werden, er treibe eitel Humbug. Für den Fall jedoch, daß er wirklich des Glaubens war, daß eine Person, und zwar er selbst, diese Arbeit ausführen könnte, dann hat er sich, oder wem auch immer sonst, eine Arbeitskraft und eine Lebensdauer zugemutet, wie sie in der Regel das jetzige Menschengeschlecht nicht besitzt!“¹⁹ Dudík tak na čas ztratil možnost získat mnohem důležitější postavení, než byla funkce moravského historiografa, jímž byl jmenován r. 1855.

Nová naděje pro něho zasvítla až v r. 1865, kdy byl vyzván (24. června), aby prostudoval všechny archívy resortu ministerstva vnitra a podal o nich v tištěných publikacích zprávy, které by byly nejen užitečnou pomůckou pro vědecké historické bádání, nýbrž by umožnily státní správě více z nich těžit po státoprávní, administrativní i politické stránce a event. by přispěly i k přípravě nových zákonných opatření o celém rakouském archivnictví. Dudík proto odjel hned v září 1865 do Haliče a v krátké době deseti týdnů navštívil 35 archívů, jejichž materiál sepsal a vydal r. 1867 ve Vídni v publikaci „Archive im Königreiche Galizien und Lodomerien“. Tak prý se mu podařilo dokázat, jak si sám pochvaloval ve svém deníku, že jeho plán na zřízení funkce archívního inspektora je reálný a že by si vskutku nevyžádal větších finančních nákladů, než jak navrhoval již v r. 1856. V těchto soupisových akcích pokračoval pak Dudík i v letech následujících; např. v r. 1867 — po válce s Pruskem, v níž „zachraňoval“ archívy v Benátkách a v Krakově — sepsal dietrichštejnské rukopisy v Mikulově, r. 1868 pracoval v kroměřížském arcibiskupském archívu, v r. 1869 v archívu kapitulním v Olomouci, v r. 1870 a 1871 studoval v Belgii a Holandsku a později ještě v Berlíně, Královci (dnešním Kaliningradu) a Moskvě. Přitom prý mohl těmto výzkumným cestám věnovat ročně nanejvýš jen 8 až 10 týdnů, neboť jinak byl vázán svou prací na dějinách Moravy, jichž nakonec vydal 13 svazků.

Avšak přes všechny své skutečné úspěchy při provádění svých archívních plánů si Dudík nezískal ani u nového ministra dra Giskry plného uznání. Nepomohlo, že v únoru 1869 vypracoval další modifikovaný návrh, v němž zdůrazňoval nutnost centrálního vedení rakouského archivnictví slovy, s nimiž jistě plně souhlasili i němečtí liberálové, úhlavní nepřátelé federalizace Rakouska: „Čím větší je autonomie jednotlivých provincií, čím samostatněji se samy spravují, tím jednotněji musí být řízeny z jednoho centra... Bez znalosti archívů není možné poznat zvláštnosti různých zemí a proti nim bojovat... Vláda musí vždy čerpat přímo z pramenů, aby stála vždy nad stranami... Archívy a registratury musí proto zůstat stále v jejích rukou...“ Stejně marná byla i další obratně stylizovaná Dudíkova argumentace o nutnosti užšího spojení registratur jednotlivých ministerstev s archívy a o významu správné spisové služby pro řádnou státní správu, což prý může zajistit opět jen archívni generální ředitel, jemuž by podléhal říšský archiv ve Vídni a ukládací depot pro starší písemnosti

ministerstev vnitra, financí, obchodu, zemědělství a kultu, a jenž by dožíral z pověření ministra vnitra i na všechny ostatní archívy a registry v provinciích. I tento návrh neprošel a v ministerské anketě, svolané v srpnu 1869 k přípravě podkladů pro novou organizaci rakouského archívnictví, měli hlavní slovo jiní archívni odborníci, Theodor Sichel, Andreas Meiller a Josef Zahn.²⁰ Jejich „Grundzüge eines Organisationsplanes für die Staatsarchive der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder“ stavěly v čelo celého archívnictví v monarchii sedmnáctičlennou archívni komisi, a když pak bylo nutno zaměřit se pro odpor ostatních ministerstev jen na archívy v resortu ministerstva vnitra, navrhl Sichel vytvoření pěti- až sedmičlenné archívni rady, která by zjistila za pomoci archívni korespondentů a jiných expertů do tří let stav resortních archívů všech typů, byla by poradním orgánem ministra a připravovala by nový archívni zákon.²¹ Proti tomuto návrhu se pochopitelně postavil člen ankety Beda Dudík, který namítal, že kolektivní orgán není pro takovouto odbornou poradenskou službu ve věcech politických a administrativních dostatek operativní a že by nutně narazil na odpor v řadách konzervativních držitelů rodových a církevních archívů. Ve zvláštním podání císaři napsal pak doslova: „Der Unterschied zwischen dem Archivrathe und dem General-Inspector besteht darin, daß durch den Archivrath eine Lotterie, durch den General-Inspector ein dem Ministerium unterstehender, für dasselbe arbeitender Beamte geschaffen werde...“ Zdá se však, že jeho odmítavý postoj měl osobní kořeny, neboť hned v dalším odstavci tohoto podání zdůrazňuje, že ve všech státech, v nichž je archívnictví na výši, to je v Belgii, ve Francii, ve Švédsku, v Bavorsku, v Itálii a v Prusku, již existuje generální archívář, jemuž jsou podřízeni jako archívni radové skuteční úředníci-archíváři, a že „nikde není archívnictví jen nějakým přívěskem universitních kateder“. Tak se stárnoucí Dudík, zklamaný svým marným ucházením se o profesorskou stolicí²² a o působení na dějzpytném institutě ve Vídni, mstil svému konfesionálnímu i politickému odpůrci Sichelovi.

Síly konzervativců byly však v Rakousku v sedmdesátých letech natolik mocné, že anketa z r. 1869 brzo zapadla a že nakonec byla r. 1873 péče o archívy svěřena na návrh Josefa A. Helferta a Alfreda Arnetha třetí sekci právě tehdy zreformované Ústřední komise pro zachovávání uměleckých památek.²³ Je zajímavé, jak na toto provizorní řešení reagoval Sichel a jak Dudík. Prvý s ním souhlasil, neboť Helfert se prý vždy zajímal o archívnictví a učinil již mnoho k jeho prospěchu. I když je jeho odpůrcem v církevních, politických a národních otázkách, přece jen musí mu jedno přiznat — že má velké nadání a mimořádnou píli.²⁴ Druhý, Dudík, měl jako vždy řadu námitek a hned v říjnu 1874 podal novému ministru vnitra Lasserovi — pokud vím — již poslední svůj rozklad o vývoji a stavu rakouského archívnictví. Znovu se v něm vrací k svým starým námětům z padesátých let, jako by neviděl, že by pokus o tuhou archívni organizaci musel narazit za současných poměrů na rozhodný odpor různých národů v monarchii, které právem viděly ve svých archívni dokumentech záštitu svých národních a zemských svobod. Bylo to jistě i proto, že Beda Dudík vlastně nikdy nepatřil do kruhu českých historiků a že jak sám, tak i jeho „Dějiny“ zůstaly národu cizí; že až do své smrti 18. ledna 1890 nepochopil, v čem tkví jedna z hlavních příčin zákonitého rozpadu Rakouska-Uherska.

Uvedl jsem již, jak příkré posuzovali Dudíkovy návrhy na reorganizaci rakouského archívnictví jeho současníci z řad německých liberálů.²⁵ Zbývá tedy se nyní aspoň jen zmínit, jak je hodnotí buržoazní rakouští archíváři dnes. Zcela

záporné stanovisko k nim pochopitelně zaujal v r. 1936 Ludwig Bittner, stoupenec myšlenky na dobudování domácího, dvorního a státního archivu v ústřední rakouský archiv a zastánce výlučně vědeckého poslání archivů: „Ministerstvo zahraničních věcí se jen nerado v té době míchalo do věci vnitřní správy a přenechalo toto pole ministerstvu vnitra, v jehož čele stál Alexander Bach. Je však třeba konstatovat, že to nebylo žádné štěstí pro vývoj rakouského archivnictví, neboť ministerstvo vnitra se po tomto počínu a po dalším pokusu z r. 1869 o archivnictví v dalších desetiletích takřka vůbec nestaralo.“²⁶ S tímto názorem nemůžeme dnes souhlasit. Vždyť to bylo právě kritizované rakouské ministerstvo vnitra, které přes všechny překážky i ze strany ministerstva zahraničních věcí přece jen vytvořilo r. 1894 archivní radu a dovedlo ji v r. 1912 přetvořit na vskutku operativní orgán se značnou pravomocí a se skutečně pozitivními výsledky.²⁷ Dáme proto dnes jistě za pravdu spíše poslednímu historiku rakouského archivnictví, Waltru Goldingerovi, jenž r. 1957 napsal o Dudíkových návrzích — jejichž úplný text ovšem neznal — doslova: „Všechny tyto projekty na řešení rakouské archivní otázky se bohužel nestaly skutečností, neboť vnější okolnosti zabránily jejich realizaci ještě dříve, než mohly prokázat svou vnitřní životní sílu a užitečnost...“²⁸

*

P o z n á m k y

¹ František Sal. Dudík se narodil 29. ledna 1815 v Kojetině na Moravě a studoval na piaristickém gymnasiu v Kroměříži a pak na filosofickém učilišti v Brně jako žák Řehoře Wolného. Roku 1836 se stal mnichem a po teologických studiích přednášel na brněnské filosofii klasickou filologii a později po r. 1845 i dějepis. V r. 1855 se stal moravským historiografem a vedle „Dějín Moravy“ napsal několik historických studií a článků. O většině z nich se dá říci, že jsou pilným shrnutím archivních nálezů a literatury, ovšem bez patřičného proniknutí a zhodnocení minulosti, v čemž mu bránilo jeho vyhraněné klerikální a kosmopoliní stanovisko. Zemřel 18. ledna 1890. (M. K., Der mährische Landeshistoriograph Dr. Beda Dudík, Brno 1890.)

² Z d. Nejedlý, *Dějiny národa českého*, 1. sv., Praha 1949, str. 81.

³ O tom, jak málo pozornosti bylo věnováno dějinám našeho archivnictví, podává důkaz i nedávno vydaný *Soupis archivní literatury v českých zemích 1895—1956*, Praha 1959.

⁴ *Mährens Geschichtsquellen, J. P. Geroni's Handschriften-Sammlung*, Brno 1850.

⁵ Srov. mé dějiny nynějšího Státního archivu v Brně v jeho *Průvodci*, Brno 1954, str. 23 ad.

⁶ O. M e i s t e r, *Ergänzungen zur mährischen Gelehrten-Geschichte*, ZDVGMS 1938, str. 81 a d.

⁷ St. A. Brno, E 6 Benediktini Rajhrad, kart. 963.

⁸ St. A. Brno, G 44 Helfertova pozůstalost, dopis z 23. 1. 1852.

⁹ Viz pozn. č. 7.

¹⁰ Dudík se vskutku o tento archiv zasloužil, soustředil v něm všechny archiválie z různých sídel řádu, uspořádal kabinet starožitností, mincí a pečetí a později i vydal několik publikací o címelech tohoto archivu, např. *Des hohen deutschen Ordens Münzsammlung in Wien*, 1858, *Kleinodien des hohen Deutschen Ritterordens in Wien*, 1866 aj.

¹¹ Úplný německý text toho návrhu, jakož i text dvou jiných Dudíkových plánů z r. 1856 a 1874 jsem přetiskl v Brněnském archivním věstníku 1959, č. 3, příl. str. 20—31.

¹² Výsledkem této práce byly Dudíkovy publikace *Waldstein von seiner Enthebung bis zur abermaligen Übernahme des Armeekorpskommandos*, Vídeň 1858, a *Waldsteins Korrespondenz*, Vídeň 1865—1866.

¹³ *Inventory des Kriegsarchivs Wien*, Vídeň 1953, str. 20.

¹⁴ Je to ono podání, o němž píše W. G o l d i n g e r, *Geschichte des österreichischen Archivwesens*, Vídeň 1957, str. 28, pozn. 7, že za požáru vídeňských archivů r. 1927 asi shořelo.

¹⁵ Výtah z tohoto podání přináší I. W o l f, *Geschichte der k. k. Archive in Wien*, Vídeň 1871, str. 141 ad.

¹⁶ L. Bittner, *Gesamtinventar des Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchivs*, sv. 1, Vídeň 1936, str. 28 a d. Chmel pak 28. ledna 1858 napsal doslova: „Der Minister des Innern, der zugleich Curator der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften ist, dürfte der ersprießlichste Chef des historischen Centralarchives sein.“

¹⁷ R. v. Eitelberger, *Die preisgekrönten Entwürfe zur Erweiterung der inneren Stadt Wien*, Vídeň 1859.

¹⁸ G. Winter, *Das neue Gebäude des k. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchivs*, Vídeň 1903.

¹⁹ I. Wolf, *Geschichte etc.*, str. 143.

²⁰ K. Rieger, *Mittheilungen aus den Acten des k. k. Ministerium des Innern*, Vídeň 1881; B. Bretholz, *Zur Reorganisation des österreichischen Archivwesens*, MIOG XI, Erg. B., str. 796 ad.

²¹ Texty těchto návrhů jsou otištěny u K. Riegra, *Mittheilungen etc.*, str. 37 a d. Srov. i O. Redlich, *Staatliches Archivwesen in Oesterreich* (Korresp. Blatt des Gesamtvereines d. d. Geschichts- und Altertumsvereine, Berlin 1911, str. 461) a L. Gross, *Zur Geschichte des Archivschutzes in Oesterreich* (Archiv. Zeitschrift, Mnichov 1934, str. 169 ad.).

²² St. A. Brno, G 44 Helfertova pozůstalost, dopis z 29. 1. 1861.

²³ *Mittheilungen des k. k. Central-Commission*, 18. sv., Vídeň 1873, str. 261 ad.; *Festschrift* 1903, str. 12 ad.

²⁴ B. Bretholz, *Zur Reorganisation etc.*, str. 801.

²⁵ Srov. k tomu Wolfovu charakteristiku z r. 1871: „Eigenthümlich genug war der damalige Ministr Bach, dem man trotz aller Fehler, die er begangen, doch eminente Begabung nicht absprechen kann, ganz für diesen Dudík's Plan eingenommen. Wie es scheint, haben ihn äußere Momente dafür bestimmt. Der Plan ging von einem Generalinspector und von einem Centralarchive: Schlagworte, welche damals einen guten Klang hatten.“

²⁶ L. Bittner, *Gesamtinventar etc.*, str. 25.

²⁷ Text Helfertova návrhu z r. 1893 pro panskou sněmovnu je otištěn v *Mittheilungen der dritten (Archiv-) Section des k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*, 2. sv., Vídeň 1894, str. 271 ad. Text organizačního statutu pak v témž, 4. sv., Vídeň 1899, str. 331 ad. Statut nově reformované archivní rady z 25. 5. 1912 je přetištěn v *Mittheilungen des k. k. Archivrates*, 1. sv., Vídeň 1914, str. 3 ad.

²⁸ W. Goldinger, *Geschichte etc.*, str. 28.

СТРЕМЛЕНИЯ ДУДИКА ОРГАНИЗОВАТЬ АРХИВНОЕ ДЕЛО

В пятидесятых и шестидесятых годах прошлого столетия, моравский историограф Бедá Дудик, разработал несколько проектов организации австрийского архивного дела и передал их министрам Баху, Гискре и Лассеру. В этих проектах он предлагал создать должность генерального архивного инспектора при министерстве внутренних дел, которому подчинялись бы все венские центральные архивы, кроме личного и придворного архива в ведении которого находились бы все подведомственные архивы в отдельных краях. Он хотел также сосредоточить в Вене регистра всех наиболее важных документов со всех концов государства и составить к ним общий именной и тематический указатель. Особое заключение дал Дудик о вопросе создания военного архива и о проекте постройки нового здания архива в Вене.

Перевод: Е. Пухлякова

DUDÍKS BESTREBUNGEN UM EINE ORGANISATION DES ARCHIVWESENS IN ÖSTERREICH

In den fünfziger und sechziger Jahren des vorigen Jahrhunderts arbeitete der mährische Historiograph Beda Dudík einige Pläne für die Organisation des österreichischen Archivwesens aus und übergab diese den Ministern Bach, Giskra und Lasser. Hierbei schlug er vor, die Funktion eines Generalarchivinspektors im Innenministerium besetzen zu lassen, dem alle Wiener Zentralarchive mit Ausnahme des Haus- und Hofarchives untergeordnet wären

und der auch die Aufsicht über die Resortarchive in den einzelnen Ländern zu übernehmen hätte. Er stellte den Antrag nach Wien die Regesta aller wichtigen Schriftstücke aus der ganzen Monarchie zusammenbringen zu lassen und wollte selbst zu diesen ein allgemeines und zusammenfassendes Personen- und Sachregister ausarbeiten. Eine besondere Begutachtung betreffs der Gründung des Militärarchivs und betreffs des Archivneubaus in Wien stammte ebenfalls von Dudík.

Übersetzt von *E. Uhrová*

